

De varkensvleessector internationaal vergeleken

Auteur(s):

Ven, A.D.M. van de
Voort, R.J. van der

A.D.M. van de Ven is universitair hoofddocent Internationale productie en logistiek aan de faculteit Technologie Management van de Technische Universiteit Eindhoven. R.J. van der Voort is werkzaam als zelfstandig organisatie-adviseur. De auteurs danken A.G. de Kok, J.A.M. Theeuwes en E.G.J. Vosselman van de faculteit Technologie Management voor hun commentaar. Dit artikel is gebaseerd op A.D.M. van de Ven, A.D.M. en R.J. van der Voort, Multidisciplinair onderzoek naar samenwerking in de varkensketen, in opdracht van Novem, Utrecht.

Verschenen in:

ESB, 82e jaargang, nr. 4090, pagina 77, 22 januari 1997

Rubriek:**Trefwoord(en):**

landbouw, visserij, sector-analyse

De concurrentiepositie van de Nederlandse varkenssector verslechtert zienderogen. Om te overleven kunnen varkenshouders het beste overstappen op meer kennisintensieve activiteiten en de bulk-productie van vlees overlaten aan goedkopere buurlanden.

De Nederlandse vleessector (koeien, varkens en kippen) staat onder toenemende druk. Enerzijds wordt deze druk opgelegd door de overheid en haar milieu-eisen, anderzijds door de toenemende internationale concurrentie. In vergelijking met de buitenlandse concurrentie is het Nederlandse vlees van goede kwaliteit maar ook duur. De situatie lijkt zich te verslechteren in het nadeel van de Nederlandse vleesketens. Terwijl door strengere milieu-eisen het kwaliteitsvlees uit Nederland duurder wordt, wordt goedkoop geproduceerd vlees in verschillende concurrerende landen van een betere kwaliteit.

Dit artikel is als volgt opgebouwd. Allereerst wordt de huidige situatie in de Nederlandse varkenssector geanalyseerd. Op basis van deze analyse en aanvullende gegevens uit een aantal concurrerende landen wordt vervolgens getracht een beeld te schetsen van de ontwikkeling van de Nederlandse vleessector in het algemeen en de varkenssector in het bijzonder. Uit dit toekomstbeeld worden enkele strategische aanbevelingen aan de Nederlandse vleessector afgeleid.

De Nederlandse varkenssector

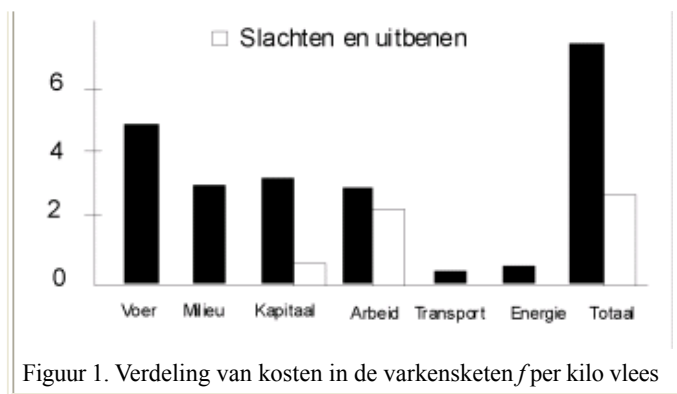
De export is de motor van de Nederlandse varkenssector. Terwijl in Nederland gemiddeld per persoon een half varken per jaar wordt gegeten, wordt er anderhalf varken per persoon geproduceerd. Twee van de drie in Nederland geproduceerde varkens worden geëxporteerd. Deze export is voornamelijk bestemd voor Europa (met name Duitsland en Italië). De Nederlandse varkenssector is daardoor sterk afhankelijk van het buitenland. De ontwikkeling van varkenssectoren in deze importerende maar ook in de exporterende landen is dan ook essentieel voor de toekomst van de varkenssector in Nederland.

In de totale varkensketen werken in Nederland ongeveer 20.000 mensen. Het grootste deel daarvan, ongeveer 12.000, werkt in de primaire sector. De rest werkt in de slachterijen en vleesverwerkende industrie. De toegevoegde waarde van de varkensketen is ongeveer f. 6 mrd in de primaire sector en f. 1 mrd in de slachterijen en vleesverwerkende industrie. In totaal draagt de varkenssector ongeveer 1,4% bij aan het Nederlandse bnp ¹.

Kostenstructuur

De meeste kosten in de varkensketen worden toegevoegd in de primaire sector en bij het verkopen. Omdat de verkoop altijd lokaal gebeurt is dat voor deze studie minder van belang. Wanneer alleen de productie wordt beschouwd bepaalt het vermeerderen en het mesten ruim 85% van de productiekosten per kilogram vlees (aan een varken zit gemiddeld ongeveer 45 kg hoogwaardig vlees; de rest is bot, en laagwaardig afval). Het slachten en uitbenen dragen slechts een gering deel bij aan de totale kosten in de varkensketen. De internationale concurrentiepositie van een varkenssector wordt dus voornamelijk bepaald door de primaire sector.

De belangrijkste kosten in de varkensketen zijn het voer (zie [figuur 1](#)). De voerkosten voor biggen, zeugen en varkens maken ongeveer 50% uit van de productiekosten bij het vermeerderen en mesten. Andere belangrijke kosten in de varkensketen zijn de milieukosten. Dit zijn kosten voor speciale stalinrichtingen, mestproductierechten en de afzet van mest. De milieukosten bedragen ongeveer 15% van de kosten van een varken. Deze kosten worden bepaald door de overheid en betaald door de consument (ongeveer een gulden per kilogram vlees). De milieukosten zullen toenemen door strenger wordende milieuwetgeving. Ook de transportkosten zullen toenemen vanwege hun belasting van het milieu. Transport is momenteel in feite te goedkoop wanneer naar de belasting van het milieu wordt gekeken. Daar zowel varkens, voer als mest ver weg getransporteerd worden in de Nederlandse varkensketen, kunnen transportkosten in de toekomst steeds belangrijker worden. Voer, milieu en transport beïnvloeden door hun hoge toegevoegde kosten de (internationale) concurrentiepositie van de primaire sector sterk.

Figuur 1. Verdeling van kosten in de varkensketen f per kilo vlees

Situatie in het buitenland

In een internationaal perspectief kan de positie van de Nederlandse varkenssector worden vergeleken met andere landen op basis van lokale productie-omstandigheden zoals de grondprijs en het milieubeleid en op basis van kennis en efficiëntie. In [tabel 1](#) zijn een aantal actuele kengetallen uit de Nederlandse en een aantal concurrerende varkensketens vergeleken. De concurrerende landen zijn onderscheiden in ontwikkelde varkensproducenten (Denemarken en Frankrijk) en ontwikkelende varkensproducenten (Polen en China).

Tabel 1. Internationale vergelijking varkensvleessector

	Ned.	Den.	Fra.	Polen	China
Productie/consumptie					
productie varkens 1990 (x 1.000 ton)	1.682	1.207	1.871	1.841	22.810
productie varkens 1994 (x 1.000 ton)	1.673	1.543	2.230	1.736	32.050
consumptie varkens (x 1.000 ton)	673	340	2.184	1.658	31.880
consumptie/hoofd (kg)	44	65	38	43	27
Zelfvoorzieningsgraad varkensvlees (%)	287	457	102	100	101
Milieumaatregelen (mest)					
Max. aantal varkens/ha 1996	48	42	39	-	-
Technische resultaten					
#biggen/zeug/jaar	21,3	21,7	23	±19,4	n.b.
Voederconversie (kg voer/kg vlees)	2,8	2,9	3,0	±3,5	4
Groei/dag (gram)	726	725	685	±600	450
Schaalgrootte					
#dieren/bedrijf	605	460	130	14	n.b.
Algemeen					
Bevolking 1996 (mln)	15,6	5,5	58	38,5	1.200
Groei bbp 1996 (%)	2,0	2,0	2,0	5,5	8,6
Bev. dichtheid (#inwoners/km ²)	400	120	105	125	125
Landbouwgrond (%)	26	61	32	46	10
Gem. grondprijs (_)	45.000	14.000	6.000	2.000	n.b.

Bronnen: National trade Databank, *CIA world factbook*, 1996; The Economist Intelligence unit, B. Visscher, *De concurrentiekracht van de Nederlandse varkenssector*, TU Eindhoven, 1995; LEI DLO; A.D.M. van de Ven en R.J. van der Voort, *De varkensketen in Polen*, TU Eindhoven, 1996.

Vergelijking ontwikkelde landen

Waar de Nederlandse varkensstapel de laatste jaren terugloopt is de productie en export van varkens in andere West-Europese landen als Denemarken en Frankrijk de laatste jaren sterk gestegen. De productie stijgt in deze landen ondanks het feit dat het mestbeleid strenger is, de technische resultaten slechter zijn en er klein- schaliger geproduceerd wordt dan in Nederland.

De gemiddelde grondprijs daarentegen is veel lager dan in Nederland. Een belangrijke oorzaak daarvan is de lagere bevolkingsdichtheid, waardoor de vraag naar grond kleiner is. Door de lage grondprijs zijn in deze landen duurzame vormen van productie mogelijk. De Deense varkenshouder wordt door de overheid verplicht grond te bezitten om de mest op uit te rijden. De Franse varkenshouder is verplicht om mestcontracten af te sluiten met akkerbouwers. De voer- en milieukosten zijn daardoor lager. Het zal voor de Nederlandse varkenssector moeilijk zijn deze redelijk efficiënte goedkope grondgebieden qua productie-aantallen bij te blijven.

Vergelijking ontwikkelende landen

Het ligt in de lijn der verwachting dat in een aantal ontwikkelende landen als Polen en China de varkensproductie de komende jaren sterk zal stijgen. Verschillende factoren wijzen daarop:

» de productiekosten per varken zijn laag. Doordat in deze landen veel ruimte is, is de grond goedkoop en de mestwetgeving niet streng. De kosten voor het produceren van een varken in Polen zijn naar schatting 25-30% lager dan in Nederland². Op dit moment is echter ook de efficiëntie laag. De lage efficiëntie komt voort uit de kleinschaligheid van de productie en de slechte technische resultaten. Door schaalvergroting en kennisoverdracht zou de efficiëntie snel kunnen toenemen;

» de binnenlandse consumptie stijgt als gevolg van de toenemende welvaart. In China bijvoorbeeld is de varkensvleesconsumptie per hoofd van de bevolking sinds 1980 verdrievoudigd van 8 kg tot ongeveer 23 kg in 1995³;

» de geografische positie ten opzichte van enkele importerende landen is soms gunstig. Vanuit de Oost-Europese landen als Polen kan goed geëxporteerd worden naar importerende landen in de Europese Unie zoals Duitsland.

» Hoe sterk de concurrentie uit deze ontwikkelde en ontwikkelende landen zal zijn hangt naast het productiekostenvoordeel af van de extra transportkosten om het vlees op de afzetmarkt te brengen. De productie van een varken in Polen is op dit moment ongeveer een gulden per kilogram vlees goedkoper dan in Nederland. De transportkosten over de weg van een kilogram varkensvlees zijn nu ongeveer een kwartje per 1000 km. Omdat Polen slechts 2000 km van Nederland ligt, zou Pools vlees zelfs op de Nederlandse markt goedkoper zijn dan Nederlands varkensvlees.

Conclusies en aanbevelingen

Over tien jaar is de productie van vlees in de wereld veranderd. Vanwege milieutechnische en economische overwegingen wordt er duurzamer geproduceerd in niet te ver afgelegen gebieden met voldoende ruimte en goedkope grond. Hieruit volgt dat in landen waar weinig ruimte is, zoals in Nederland, de vleessector moet concurreren op basis van efficiëntie, op basis van kennis of met investeren in ontwikkelende landen.

Concurreren op basis van efficiëntie

De gespecialiseerde intensieve veehouderij is waarschijnlijk de meest efficiënte vorm van produceren. Wil zij in de toekomst echter kunnen overleven dan moet de intensieve productie op een of andere manier zijn gekoppeld aan grond. Op termijn legt zij een te grote druk op het milieu, in de vorm van mestproductie, mesttransport en voer(transport). Alternatieve voermethoden zoals voeren met afval uit de voedingsmiddelenindustrie (brijvoer) kunnen in de toekomst een belangrijke rol spelen.

Concurreren op basis van kennis

De Nederlandse vleessector kan zich toeleggen op de productiefases in de keten die het meest kennisintensief zijn en de hoogste waarde toevoegen. In de varkensketen is dat het fokken van zeugen en het fokken van biggen. Er is bovendien een andere reden om voor het fokken van biggen te kiezen boven het mesten van varkens. Bij een gelijke opbrengst per kilogram vlees is de mestproductie van een big en zeug 2,5 maal minder is dan van een mestvarken. Concreet zou het toeleggen op het fokken betekenen dat fokmateriaal en jonge dieren in Nederland worden gefokt en vervolgens geëxporteerd, vetgemest en geslacht in landen waar grond goedkoop is en meer ruimte is voor de mest.

Investeren in ontwikkelende landen

De Nederlandse vleessector zou nadrukkelijk naar investeringsmogelijkheden over de grenzen moeten kijken. In de toekomst wordt meer vlees geproduceerd in landen waar veel ruimte is en in landen waar de consumptie stijgt. Wil de Nederlandse vleessector profiteren van deze groei dan moet lokaal in het buitenland worden geproduceerd. De Nederlandse vleessector kan haar kennisvoorsprong benutten door zelf te investeren in ontwikkelende landen als Polen, Hongarije en China.

Alle punten samengevat komt het er op neer dat in de toekomst de kennisintensieve vleesproductie efficiënt en duurzaam plaats zou kunnen vinden in Nederland en dat bulkvleesproductie goedkoop en duurzaam plaatsvindt in zogenaamde goedkope grond gebieden. Een mogelijk bezwaar tegen deze verdeling van productie is de grote afhankelijkheid van transport van biggen en vlees. Een belangrijk aspect daarbij is ook de veiligheid van het vlees. De consument eist steeds meer zekerheid van voeding, terwijl toenemende internationalisering van de varkensketen risico's met zich meebrengt. Internationaal produceren vereist daarom een goede afstemming van deze internationale productieketen. Met haar kennis moet de Nederlandse vleessector in staat zijn de internationale vleesproductie te verdelen en te beheersen: divide et impera.

Gevolgen

De gevolgen van deze voorstellen voor de Nederlandse vleessector zijn moeilijk in te schatten. Het is waarschijnlijk dat een deel van de bulkvleesproductie in Nederland de komende 10 tot 15 jaar langzaam moet worden afgebouwd. Dat zal veelal langs natuurlijke weg gebeuren; een aantal zonen neemt de veehouderij van hun vader niet over, maar gaat wat anders doen. Dat hoeft niet te betekenen dat de rol van de Nederlandse vleessector als belangrijke producent van vlees in de toekomst zal verdwijnen. Er zullen in de toekomst meer internationale vleesketens kunnen zijn. De Nederlandse vleessector zou kunnen veranderen van een bulkproducent in een coördinator van deze internationale vleesketens en in een fokspecialist.

De rol van de overheid is essentieel voor de toekomst van de sector. Veel meer dan op te treden als controleur zou het beleid van de overheid veehouders moeten stimuleren tot innovatie en moeten ondersteunen bij de eventuele afbouw, in plaats van alleen maar grootschaligheid te stimuleren. Dat kan op termijn niet de oplossing zijn voor de vleessector. Het belangrijkste is dat de veehouders, de slachterijen en de uitbeenderijen zich bewust worden van de dreigende ontwikkelingen en zich bezinnen op mogelijke acties. Hun toekomst is afhankelijk van hun potentie om de kennisvoorsprong verder te ontwikkelen, van hun flexibiliteit om grenzen te overschrijden en van hun inzet om samen te werken bij de herinrichting van deze productieketen

1 CBS en LEI, *Landbouwcijfers 1995*, Voorburg/Den Haag, 1995.

2 A.D.M. van de Ven en R.J. van der Voort, *De varkensketen in Polen*, Technische Universiteit Eindhoven, 1996.

3 Nederlandse ambassade Peking, Bureau landbouwraad, *De Chinese agro-sector*, Peking, 1995.